

MIRALOLUL CLIPEI LA JORGE LUIS BORGES

Victoria BARAGA, dr., conf. univ.

Summary

In the creation of the Argentinian writer – Jorge Luis Borge, the time topic has a particular place. We aimed to investigate the approach of the moment as a temporal element in the creation of Jorge Luis Borges and to reveal the meanings given by the writer to this tiny temporal sequence. Both in the poems and the stories, the author mentions the priceless potential of the moment revealed when being lived fully. The plasticity of the Borges poetic image supports the concept of the moment as an exponent of the absolute time in the linear historical sequence of daily events. Moreover, Jorge Luis Borges challenges the vitality of the moment and its creative function.

Opera scriitorului argentinian Jorge Luis Borges (1899 – 1986) marchează o cotitură în istoria literaturii hispano-americane. Temele și motivele cultivate de Borges – precum visul, oglinda, labirintul, evadarea, eul, infinitul, absolutul – au fost ulterior preluate și dezvoltate cu entuziasm. În creația lui Borges un loc aparte îl ocupă tema timpului. Autorul distinge variate forme temporale: timpul linear, timpul ciclic, timpul labirintic, timpul absolut etc. (*Istoria eternității, Scrierile lui Dumnezeu, Grădina potecilor ce se bifurcă, Biografia lui Tadeo Isidoro Cruz, Nemuritorul, Tema trădătorului și eroului, Aleph* etc.).

Valențele clipei. Gândirea clasică la antipodul eternității plasează clipa, drept cel mai minuscul element temporal. Clipa simbolizează efemerul temporal, anularea duratei. Ea este doar legătura sau puntea dintre trecut și prezent. Însă ineditul viziunii borgesiene prezintă clipa dintr-o perspectivă neașteptată, chiar paradoxală. Atât în poeme cât și în povestiri, autorul argentinian menționează potențialul inestimabil al clipei, care se dezvăluie, atunci când aceasta este trăită plener. Acea sintagmă minimă nu mai este la polul opus al eternității, ci chiar este un exponent al acesteia în lumea fenomenală. Autorul conștientizează că suntem plămădiți din timp „Tu plămădit ai fost din timp. Ești vis. Ești fiecare clipă-nsingurată” (*Nu ești ceilalți*). Sau „Timpul este substanța din care sunt făcut” (*Noua vindecare de Timp*). Adică timpul macină și consumă în goana sa ireversibilă. În pofida acestui fapt, în aparență irecuperabil, **Borges săvârșește un gest sateriologic: propune revendicarea eternității prin clipă.** Autorul este prolific și, în acest sens, având multitudini de variante ce nu se încadrează în tiparele logicii lineare. (*Emma Zunz, Biografia lui Tadeo Isidoro Cruz, Funes cel ce nu uită, Miracolul secret*, etc.). Acum ne vom referi doar la o povestire, care ilustrează plenitudinea clipei: *Miracolul secret*.

Dilatarea clipei prin actul creator. În nuvela *Miracolul secret*, naratorul omniprezent relatează istoria scriitorului evreu Jaromir Hladík. Al Treilea Reich asediaseră Praga și, în curând, pe nouăsprezece martie 1939, Jaromir Hladík este arestat, și condamnat la moarte, pentru că niște adjective scrise cu litere gotice au părut suspecte. Execuția a fost fixată tocmai pentru douăzeci și nouă martie, la orele nouă dimineața. Inițial nutrea un sentiment de teroare, pentru că va muri împușcat, apoi își imaginează conjunctura ce va avea loc, tratând-o în multitudinea variantelor posibile. Conducându-se de superstiția că realitatea nu obișnuiește să repete previziunile, Jaromir anticipează la nesfârșit circumstanțele spre a împiedica decizia. Pe de altă parte, se străduia să trăiască din plin timpul avut la dispoziție, căpătând sentimentul că este „invulnerabil și nemuritor”. Chiar de la început, se spune că Hladík este autorul unui studiu cu un titlu semnificativ povestirii date *Revendicarea eternității*, cercetează influențele evreiești în creația lui Jakob Boehme și scrie o tragicomedie neterminată cu titlul *Dușmanii*. El simțise un profund regret că va muri în curând fără să încheie lucrarea. Astfel, în ultima noapte, Jaromir se adresează lui Dumnezeu cu rugămintea de a-i îngădui să ducă la bun sfârșit opera: „Dacă exist în vre-un fel, dacă nu sunt o repetiție a ta sau o erată, exist ca autor al *Dușmanilor*. Pentru a duce la capăt această dramă care mă poate justifica și te poate justifica, am nevoie de un an în plus. Dă-mi aceste zile, Tu, cel care ești stăpânul veacurilor și timpului” [1, p. 180]. În visul dinspre dimineață, se văzuse căutându-l pe Dumnezeu într-o bibliotecă, unde bibliotecarul îl lămurește că Dumnezeu

se află într-una din litere a celor patru sute de mii de volume. Întâmplarea face că ținând în mână un atlas declarat inutil, pune degetul pe o literă minusculă și atunci o voce vecină îi spune „Timpul cerut de tine ți-a fost acordat”. În dimineața zilei de douăzeci și nouă, soldații au venit în celulă după el, a observat că-i respingeau privirile, sergentul i-a dat o țigară, așteptând ora nouă, vorbeau în șoaptă ca și când era deja mort. Plutonul era pregătit, Hladík stătea la locul indicat și a simțit cum o picătură grea de ploaie i s-a rostogolit pe obraz și când sergentul a dat ordinul final, universul fizic parcă se oprise. L-a început stupefiat de noua condiție a nemișcării, apoi înțelesese că Dumnezeu a realizat pentru el acel miracol secret, conform căruia între ordinul morții și îndeplinirea acestuia să treacă un an de zile. A avut suficient timp la dispoziție pentru laboratorul creației, să prescurteze, să lungească, să aleagă dintre mai multe variante, să redacteze etc. Și când a găsit ultimul epitet, picătura de ploaie s-a scurs de pe obraz, iar Hladík stătea răpus la pământ.

Naratorul prezintă existența personajului în două regimuri temporale, care se interferează. Hladík trăiește într-o lume a legităților macrofizicii, care operează cu linearitatea timpului cronologic, calendaristic. El este situat într-o realitate istorică concretă: Praga, 14-29 martie 1939. În această dimensiune temporală nu există miracole, totul se întâmplă după principiile deterministe, fără excepții. În pofida doleanțelor personajului, la nivel fizic datul destinului se realizează. Însă naratorul dezvăluie existența încă a unui regim temporal, cel realizat la nivel spiritual. În decursul scurgerii unei picături pe obraz, Hladík trăiește la nivel mental și emotiv experiența temporală a unui an. Reușește să lucreze la drama sa încât să fie împăcat cu sine, își echilibrează sentimentele până la a îndrăgi garnizoana și curtea temniței. Acest timp afectiv-mental funcționează după alte legități, fără a fi apt de a interveni în ordinea timpului fizic, acesta își desfășoară existența într-un spectru mai elevat ce își recunoaște sursa alimentației în sfera sacralului. Atunci când gândul planează pe aripile visului sau altor forme de evaziuni, conștiința timpului este deluzorie și aparentă. Acest fapt îl confirmă epigraful selectat de autor: „Și Dumnezeu l-a făcut să moară pentru o sută de ani,/ apoi l-a înviat și l-a întrebat:/ – Cât timp ai stat aici?/ – O zi sau poate mai puțin/ De-o zi, a răspuns el” (Coranul, II, 261).

Cele două visuri din povestire prevestesc și ele cele două regimuri temporale. Visul despre o partidă de șah interminabilă între două familii ilustre, care începuseră cu multe secole în urmă și în care Hladík urma să participe, dar alergând prin „nisipul unui deșert ploios”, dar nu-și mai amintea nici figurile, nici regulile jocului, sugerează postura sa într-o lume istorică a războiului, dominată de groază și imposibilitatea de a acționa. Atâta timp cât personajul se află în captivitatea acestei dimensiuni, el este înfrânt.

Celălalt vis prevestește șansa miracolului secret de a exista și în alt timp. Dumnezeu îi oferă lui Hladík timpul solicitat pentru realizarea dramei. Fapt care se și întâmplă la nivel mental, grație extinderii timpului spiritual. Acest univers temporal ține de lumea interioară a personajului, unde **forța creatoare realizează o deschidere a clipei spre tărâmurile miracolelor tainice**. Dilatarea clipei prin actul creator constituie una din soluțiile de depășire a timpului liniar.

Bibliografie

1. Borges, Jorge Luis, *Moartea și busola*, Editura Univers, București, 1972.